gemeente Nijkerk

Keuzehulp participatie

september 2025

Keuzehulp participatie

Je gaat praktisch aan de slag met participatie en volgt het **6-stappenplan** uit de toolbox, om je participatieproces voor te bereiden, uit te voeren en te evalueren. De stappen die je zet zijn **Overwegen**, **Ontwerpen**, **Organiseren**, **Terugkoppelen**, **Verantwoorden en besluitvorming**, en **Evalueren**.

De eerste vraag is:

Hoeveel participatie is zinvol, hoeveel is mogelijk?

De **Keuzehulp** helpt je daarbij.

Doel
Met de Keuzehulp krijg je een richtinggevend advies over:
- De **intensiteit** van je participatieproces.
- Het passende **niveau** op de **participatieladder**.

Deze uitkomst gebruik je om je participatieproces uit te werken in een participatieaanpak/participatieplan — én om gemaakte keuzes later te verantwoorden.

Aan de slag
De Keuzehulp bestaat uit een korte vragenlijst en een scoretabel. De criteria in deze tabel sluiten aan op ons gemeentelijk participatiebeleid. In het algemeen geldt: hoe complexer de opgave, hoe groter de impact en hoe gevoeliger het onderwerp, hoe intensiever je wilt — of moet — samenwerken met inwoners, ondernemers en maatschappelijke partners. Belangrijk: er moet wel ruimte zijn om hun inbreng te gebruiken. Is die ruimte er niet, dan is er sprake van schijnparticipatie. Dat willen we te allen tijde voorkomen.

Score als signaalwaarde
De Keuzehulp is een richtingwijzer en geen beslisboom. De score geeft een signaalwaarde, geen einduitkomst. Gebruik de uitkomst om te verkennen welke participatie of samenwerking mogelijk is.

Weeg de score altijd tegen de context van jouw beleid of project. Laat inhoud en context daarbij leidend zijn. Kijk daarna pas naar mensen en middelen; die zijn randvoorwaardelijk.

Noteer bij elk vraag kort waarom je deze score geeft; die toelichting kan je later overnemen in je participatieverslag. Zo onderbouw je je keuze en kun je bij twijfel snel herleiden hoe je tot het participatieniveau kwam.

Vul de Keuzehulp samen in met je team en je ambtelijke en/of bestuurlijke opdrachtgever. Is een intensief participatietraject nodig of wenselijk? Ga dan tijdig in gesprek met je teamleider, het DT, het college en/of de raad, over de benodigde mensen en middelen.

Wie bepaalt?
De participatieaanpak en het participatieplan horen bij het besluit waar het inhoudelijk over gaat.

Het bestuursorgaan dat over het hoofdbesluit gaat (raad, college, gemandateerd directielid) bepaalt daarom ook hoe en wanneer de participatieaanpak en het bijbehorende participatieplan wordt vastgesteld of meegewogen.

Als het participatieplan onderdeel uitmaakt van een raadsvoorstel/raadsbesluit, dan bepaalt de raad. Bij een collegevoorstel/collegebesluit zal het plan worden vastgesteld door het college, binnen de door de raad gestelde kaders. Als participatie een hoofdstuk is van een projectplan of een bijlage vormt van een projectdocument, dan bepaalt diegene die het projectdocument vaststelt. Dat is meestal het college, maar kan ook een gemandateerd DT-lid of teamleider zijn, in zijn of haar rol als ambtelijk opdrachtgever.

Meer informatie over het 6-stappenplan vind je in de Handreiking Inwoners en overheidsparticipatie. Klik hier om naar de toolbox te gaan.

1 Ruimte voor invloed

Is er in deze fase van de opgave ruimte voor invloed?

De vraag is hoeveel ruimte er werkelijk is om de inbreng van betrokkenen mee te nemen. Dat bepaalt welk niveau op de participatieladder realistisch, zinvol en eerlijk is. Als wij weten dat inwoners, ondernemers en maatschappelijke partners in een fase van een beleidsontwikkeling of het project, geen invloed (meer) hebben op de inhoud of het proces, dan heeft participatie geen zin. Wij willen schijnparticipatie voorkomen en zullen hier ook duidelijk over zijn.

4 = Er is veel ruimte voor invloed, mensen kunnen meebeslissen en taken overnemen
3 = Er is veel ruimte om mee te denken over de inhoud en proces
2 = Er is beperkte invloed op inhoud/proces maar wel ruimte voor dialoog
1 = Er is beperkte invloed, mensen kunnen inspreken
0 = Er is nauwelijks/geen ruimte voor invloed voor betrokkenen

score

Toelichting:

Belangrijk!

Als je weet dat inwoners, ondernemers en maatschappelijke partners in de huidige fase **geen invloed** (meer) hebben op de inhoud of het proces van de beleidsontwikkeling of het project, **dan heeft participatie geen zin**. Je wilt schijnparticipatie voorkomen en mag hier ook duidelijk over zijn (verwachtingsmanagement).

Kies dan bewust voor niveau '**informeren**'.

2 Rol van inwoners, ondernemers en maatschappelijkepartners

Kunnen en willen inwoners, ondernemers en maatschappelijke partners betrokken worden bij — of eigenaarschap krijgen van — deze opgave?

Denk bijvoorbeeld aan organisatiegraad, beschikbare tijd, kennis, representativiteit en continuïteit. Is bereidheid en vermogen hoog, dan passen samenwerken, delegeren of zelfbeheer. Is dit beperkt, dan ligt informeren of consulteren voor de hand. De gemeente kan dit vergroten met passende werkvormen, duidelijke uitleg en begeleiding, binnen de wettelijke kaders en mandaten.

score

4 = Eigenaarschap mogelijk en wenselijk. Betrokkenen kunnen en willen (delen van) de opgave uitvoeren. De gemeente stelt kaders en heeft een faciliterende rol.
3 = Gelijkwaardige samenwerking. Er is sprake van gedeeld eigenaarschap, of gedeeld eigenaarschap is mogelijk. Betrokkenen kunnen en willen actief bijdragen als partner; ze brengen kennis, hun netwerk en soms ook middelen in. De gemeente blijft eindverantwoordelijk.
2 = Gemeente is eigenaar; betrokkenen kunnen en willen meedenken.
1 = Gemeente is eigenaar maar betrokkenen zijn niet in staat, of niet bereid, om mee te denken of mee te doen. Bijvoorbeeld, geen representatieve gesprekspartners beschikbaar; grote maatschappelijke spanningen; hoge tijdsdruk; grote inspanningen enz.

Toelichting:

3 Fase van het initiatief

In welke fase bevindt het initiatief zich[1]?

Hoe eerder wij participatie starten, hoe meer ruimte er is voor invloed. In een vroege fase kun je samen ontwikkelen of meebeslissen. In een latere fase past het beter om te informeren of te consulteren. Participatie vindt niet alleen plaats bij de voorbereiding van een project of beleid, maar ook bij de uitvoering en evaluatie.

4 = Initiatieffase: vooral verkennen en belangen ophalen
3 = Ontwerpfase: ruimte om samen te ontwerpen en opties en varianten uit te werken
2 = Uitvoering: accent verschuift naar consulteren, informeren en omgevingsmanagement
1 = Oplevering en evaluatie: nazorg, samen terugkijken en leren. Kan interactief maar opbrengst heeft weinig invloed op de uitkomst

score

* In sommige gevallen is er juist in de Ontwerpfase veel ruimte voor 'coproductie en samenwerken', terwijl je in de Initiatieffase misschien juist 'consulteert'. Pas je score daar vooral op aan. Het gaat immers om de onderbouwing van je keuze.

[1] De benaming van de fasering verschilt per taakveld. Hier wordt een algemene, generieke benaming gebruikt.

Fase	Ruimtelijk taakveld	Beleidsontwikkeling
Initiatief	verkenning, definitie, haalbaarheid	agenderen, verkennen
Ontwerp	ontwikkeling, ontwerp, ontwerpkeuzes, planuitwerking, voorbereiding, uitvoering	analyse, doelbepaling, ontwerp van opties
Uitvoering	realisatie	implementatie
Oplevering en Evaluatie	oplevering, nazorg, ondersteunen uitvoering, beheer, evaluatie	monitoring, evaluatie

Toelichting:

4 Juridische en bestuurlijke kaders

Is participatie wettelijk verplicht?

4 = Wettelijk/ raadbesluit
3 = Sterke opdracht
2 = Wens of zacht verzoek
1 = Geen plicht

score

Soms is participatie wettelijk vereist of beleidsmatig wenselijk. Bij een wijziging van het omgevingsplan móet de gemeente belanghebbenden betrekken (volgens het Omgevingsbesluit en de Algemene wet bestuursrecht). Bij een BOPA geldt een participatieverplichting alleen als de gemeenteraad dat heeft bepaald. De wet- en regelgeving verplichten dus soms tot participatie, maar schrijven niet voor hoe die moet worden vormgegeven. Dat bepaalt de gemeente (of initiatiefnemer) zelf, afhankelijk van de situatie. Er zijn ook situaties waarin participatie volgens de wet niet mogelijk is. Denk aan het uitdaagrecht. Inwoners kunnen geen gebruik kunnen maken van het uitdaagrecht om gemeentelijke taken over te nemen die betrekking hebben op taken binnen het domein van openbare orde en veiligheid (OOV).

Toelichting:

5 Complexiteit en omvang

Hoe complex is de opgave (inhoudelijk, technisch, financieel, juridisch)? Denk ook aan het aantal disciplines/vakteams dat betrokken is.

4 = Omvangrijk, zeer complex, meerdere disciplines/vakteams (Vluchtelingen; Oostelijk Nijkerk)
3 = Complex, meer dan 3 disciplines/vakteams
2 = Beperkte omvang; 2-3 disciplines/vakteams
1 = Kleine, enkelvoudige opgave; 1-2 disciplines/vakteams

score

Over het algemeen geldt, hoe groter of ingewikkelder een plan, hoe belangrijker een goede voorbereiding en een zorgvuldige participatieaanpak. Ook het aantal betrokken partijen speelt mee. Eenvoudige plannen vragen meestal om een lichtere vorm dan complexe projecten – maar bekijk ook de toelichting bij Andere Overwegingen hieronder.

Toelichting:

6 Impact en effect op mensen en omgeving

Hoe groot is de impact en het effect op mensen en leefomgeving?

4 = Impact is gemeentebreed
3 = Impact op vele of grote groepen/ een of meerdere wijken
2 = Impact op een enkele groep/ buurt of wijkniveau
1 = Impact op een beperkte groep/ straatniveau

score

Hoe meer mensen gevolgen ondervinden van een besluit, hoe belangrijker het is om hen goed te betrekken. Impact kan positief of negatief zijn, zoals overlast (geluid, geur), verandering van uitzicht, parkeerruimte, gezondheid of beleving van natuur en landschap.

Toelichting:

7 Belangen en gevoeligheid

Hoeveel spelers zijn betrokken?
Hoeveel belangen spelen een rol?
Gaat het om maatschappelijk of politiek gevoelige onderwerpen (denk ook aan media-aandacht)?

4 = Er zijn veel (tegengestelde) belangen, er spelen veel emoties, de opgave ligt zeer gevoelig
3 = Er zijn meerdere spelers en belangen, er worden standpunten ingenomen, er is vooral discussie
2 = Het aantal spelers is te overzien, er spelen vooral zorgen
1 = Het speelveld is goed te overzien, er spelen weinig belangen of emoties, het onderwerp wordt breed gedragen

score

Bij gevoelige onderwerpen of waar veel verschillende belangen spelen, is het extra belangrijk om het proces zorgvuldig in te richten. Denk aan goede timing, veilige gespreksvormen en ruimte voor vertrouwen.

Toelichting:

Signaalwaarde

Vertaling van de signaalwaarde: een richtinggevend advies

- Tel je zeven scores op en zoek de signaalwaarde op in de onderstaande tabel.
- Lees welk intensiteitsniveau past bij deze signaalwaarde en welke niveaus op de participatieladder daar bij horen.

Signaalwaarde	Intensiteit	Insteek	Bijpassende niveaus participatieladder
24 - 28	**Intensieve participatie**	Gelijkwaardig samenwerken of eigenaarschap bij de samenleving, binnen duidelijke kaders.	Coproduceren en samenwerken/ Delegeren/ Zelfbeheer
18 - 23	**Gemiddelde participatie**	Actief ophalen van ideeën. Samen uitwerken van opties en varianten.	Consulteren/ Coproduceren en samenwerken
12 - 17	**Beperkte participatie**	Gericht en beperkt meepraten (mening/ideeën ophalen), binnen duidelijke kaders en planning. Bijvoorbeeld, inspreken bij informatiebijeenkomsten.	Inspreken/ Consulteren
7 - 11	**Geen of zeer beperkte participatie**	Alleen informeren; geen invloed mogelijk of wenselijk. Alleen inspreken voor besluitvorming mogelijk.	Informeren/ Inspreken
0	Er vindt geen participatie plaats		

Tussenadvies: welke intensiteitsniveau van participatie past bij jouw beleidsontwikkeling of project?

Noteer het tussenadvies op basis van het rekenmodel
en licht dat hier kort toe.

Eindadvies: welke andere overwegingen wil je maken?

Als gemeente worden wij uitgedaagd om waar mogelijk, samen te werken met onze inwoners, ondernemers en maatschappelijke partners. Kortom: we doen aan participatie tenzij.

Er kunnen redenen zijn waarom je hiervan af moet wijken. Soms kies je bewust voor minder intensief, bijvoorbeeld als inwoners onlangs bij een vergelijkbaar onderwerp betrokken zijn geweest (voorkomen van participatiemoeheid); soms juist voor een intensievere aanpak, bijvoorbeeld bij een klein project in een wijk waar veel speelt en je extra contact zoekt omdat de relatie met inwoners van belang is.

Voer met elkaar - en waar nodig met de bestuurlijk en/of ambtelijk opdrachtgever - het gesprek. Bekijk het overzicht met overwegingen hieronder, waarom je eventueel tot een ander eindadvies wilt komen.

Andere overwegingen

- **Impact, complexiteit of gevoeligheid.**
  Een hoge score op factoren als 'impact', 'complexiteit' of 'gevoeligheid' betekent niet automatisch dat je voor het hoogste trede van de participatieladder moet kiezen:
  – Is de juridische speelruimte klein?
  – Is het onderwerp politiek/maatschappelijk zeer gevoelig waarbij de kans op polarisatie aanwezig is?
  – Is er sprake van spoed/hoge tijdsdruk, of speelt veiligheid een grote rol?

Scoor je op één van deze (filter)vragen 'ja', overweeg dan een voorzichtige strategie (informeren/ intensief consulteren) met extra aandacht voor transparantie en terugkoppeling.

- **Praktische randvoorwaarden.**
  Bij het kiezen van een passend niveau van participatie kunnen praktische overwegingen een rol spelen. Denk aan:
  – Is er voldoende tijd om de gewenste participatie voor te bereiden en uit te voeren?
  – Is er voldoende budget beschikbaar?
  – Is er voldoende capaciteit beschikbaar?

  De inhoud en context moeten leidend zijn; niet de randvoorwaarden. Als tijd, budget of capaciteit daarom een belemmering zijn, ga dan tijdig in gesprek met teamleider, DT, college en/of raad — over capaciteit en budget.

- **Buitencategorie.**
  Bij sommige projecten kan je juist voor een intensievere vorm van participatie kiezen. Dat geldt vooral bij gevoelige onderwerpen met grote maatschappelijke impact, zoals een asielzoekerscentrum, de oprichting van windturbines of een brede bezuinigingsopgave waarbij voorzieningen onder druk staan. In zulke gevallen is het belangrijk om inwoners, ondernemers en maatschappelijke partners ruimhartig te betrekken en om waar mogelijk, samen te werken. De belangen zijn groot en het debat staat op scherp. Deze trajecten behoren tot de 'buitencategorie'.

Is er een vergelijkbaar project dat als referentie kan dienen?
Het ontwerpen, uitvoeren en evalueren van participatieprocessen doen wij als gemeente al langer. Er zijn veel voorbeelden waarin we samen met inwoners, ondernemers en maatschappelijke partners goed beleid maken en projecten zorgvuldig uitvoeren. Het Ondersteuningsteam Participatie (OTP) maakt deze voorbeelden zichtbaar en toegankelijk, zodat jij ze kunt gebruiken als referentie en om je keuzes te onderbouwen bij nieuwe participatieprocessen.

Is jouw project te vergelijken met een eerder project of een project uit een ander taakveld? Kan je dit project als referentie gebruiken voor het participatieproces van je eigen project? Neem het dan mee in je overwegingen. Gebruik hiervoor de referentieprojecten in de toolbox.

Afstemming
Het is belangrijk dat jij de voorgenomen keuzes met betrekking tot het participatieproces afstemt met je bestuurlijk en/of ambtelijk opdrachtgever. Het is fijn om daar open over te communiceren: wat zijn spanningen en knelpunten, wat is wel of niet mogelijk én waarom? Zo schep je realistische verwachtingen en blijf je een betrouwbare gesprekspartner voor het college, de raad en inwoners, ondernemers en maatschappelijke partners.

Eindadvies: hoeveel participatie is zinvol, hoeveel is mogelijk?
Na alles in overweging te hebben genomen, welke keuze maak jij als het om het intensiteitsniveau van participatie voor jouw opgave gaat, en welke niveaus van de participatieladder passen daarbij? Noteer je keuze en licht dit hier kort toe.

Neem de uitkomst en aanvullende overwegingen mee en vermeld deze in je participatieplan en/of participatieaanpak én in het participatie-verslag aan het einde van het participatieproces. Daarmee kan je verantwoording afleggen over de gemaakte keuzes richting college, raad en inwoners.

Heb je hulp nodig?
Mocht je van gedachten willen wisselen over het niveau van participatie in jouw project of beleidsontwikkeling, neem dan gerust contact op met de collega's van het OTP: otp@nijkerk.eu of via de chat in het OTP-Teams-kanaal.

Formats voor een participatieplan, participatieaanpak en participatieverslag kan je vinden in de participatietoolbox.

Ondersteuningsteam Participatie
Als integraal onderdeel van team Bestuursondersteuning, Communicatie en Participatie (BCP), is het Ondersteuningsteam Participatie (OTP) jouw partner in het vormgeven van zinvolle en effectieve participatie-trajecten, zowel intern als extern. In samenwerking met de communicatieadviseurs ondersteunen wij beleidsadviseurs, projectleiders en opdrachtgevers, en bieden ook hulp aan inwoners, ondernemers en maatschappelijke partners in de vorm van handreikingen en een toegankelijke toolbox.

Daarnaast helpen wij bij het coördineren en afstemmen van participatieprocessen binnen de organisatie, en organiseren wij leeractiviteiten zodat wij als organisatie steeds slimmer, makkelijker en beter met inwoners, ondernemers en maatschappelijke partners kunnen samenwerken. Tot slot ontwikkelen en beheren wij het beleid, de handreikingen en de toolbox, en bewaken de kwaliteit van participatie. Kortom, wij willen dat participatie wezenlijk bijdraagt aan betere plannen, projecten en besluitvorming.

Colofon

Keuzehulp participatie

Gemeente Nijkerk
Ondersteuningsteam participatie (OTP)

Auteurs
Jules Stuyt, Paul Engel, Jan Joost Verbij (TwynstraGudde)

Met dank aan
Anja Smit, Bas Harmusial, Berry Pap, Céline Borst, Christina Bouwman, Desiree Honing, Eline Bruintjes, Eva Westerveld, Gerke Nijland, Jantine Treurniet, Jessica Doude van Troostwijk, Jo-Ann Preuter, Joël Hofstede, Joep Barendse, Johan Miener, Karen Willemsen, Lies Willemsen, Liz van den Broek, Nanda Mondfrans, Nicole Weijers, Stefan Staartjes, Wilco Groenendijk, Wim Bomhof

Vormgeving
Studio TwynstraGudde / Studio Lookout

Contact
otp@nijkerk.eu of het OTP-Teams-kanaal

September 2025

Brondocumenten

- (Concept) Participatiebeleid gemeente Nijkerk
- Concept participatieverordening 2022 (Wim Bomhof en Bas Harmusial)
- Aan de slag met participatie: handreiking. VNG. 2023
- NEN-whitepaper: Participatietrajecten: Indicatoren voor het toetsen van de kwaliteit in drie stappen 2023 (website NEN)
- Handreiking participatie volgens factor P. Lokale Democratie. 2021
- Participatiestukken van o.a. de gemeente Amsterdam en de gemeente Utrecht.
- Verantwoord gebruik A.I.: bij het opstellen van dit document is gebruik gemaakt van kunstmatige intelligentie (AI), waaronder de taalmodellen ChatGPT en Microsoft Copilot, ter ondersteuning van tekstgeneratie en structurering. De inhoud is zorgvuldig gecontroleerd en aangepast door de verantwoordelijk medewerkers. Er zijn geen vertrouwelijke of persoonsgegevens ingevoerd in externe systemen. Het gebruik van AI is afgestemd op geldende ethische en wettelijke kaders, waaronder de Europese AI-verordening.